

Ingrado

Schimmelpenninck- lezing 2022

door Carry Roozmond,
oud-bestuurder van Ingrado

H“Het paard was wijzer dan zijn meester”

Hoe de Schimmelpennincklezing aan zijn naam komt.

In 1900 viel graaf Schimmelpenninck van zijn paard. Dat was op zich niets bijzonders, er vielen in die tijd wel meer mannen van hun paard. Deze val van Schimmelpenninck was echter een belangrijke. Was de graaf niet van zijn paard gevallen, dan zou hij in de Tweede Kamer tégen de Leerplichtwet hebben gestemd. Nu hij niet kwam opdagen, werd de (ontwerp-) Leerplichtwet met één stem verschil aangenomen. Het gaf aanleiding tot de uitspraak: “Het paard was wijzer dan zijn meester.” Daarmee doen we de graaf echter tekort. Hij was tegen de Leerplichtwet omdat hij de kwaliteit van het onderwijs onvoldoende vond. En dat terwijl zijn voorvader Rutger Jan nog wel zo had geïnvesteerd in goed en toegankelijk onderwijs al lang voor er sprake was van een Leerplichtwet.

V Voorwoord

Welkom,

Namens Ingrado wil ik u allen hartelijk welkom heten bij deze zesde Schimmelpennincklezing, de lezing die Ingrado tweejaarlijks organiseert tijdens de week van recht op onderwijs en ontwikkeling. De naam van de lezing is gebaseerd op de onfortuinlijke val van graaf Schimmelpenninck in het jaar 1900. Die val leidde ertoe dat hij als kamerlid niet kon deelnemen aan de stemming van de Tweede Kamer over de Leerplichtwet. Daar was hij namelijk tegen en zijn afwezigheid zorgde ervoor dat de wet toch werd aangenomen. De Leerplichtwet, die inhoudt dat kinderen en jongeren in ons land niet alleen het recht hebben om onderwijs te volgen, maar dat ze daar zelfs de plicht toe hebben.

Minister Wiersma sprak in zijn 'Verzuimbrieven' van juli jongstleden duidelijk over de verschuiving van leerplicht naar leerrecht. En dit is wat Ingrado betreft niet slechts het ene woord vervangen door het andere, dit gaat over meer. Als we spreken over leerplicht leggen we het zwaartepunt bij de ouders en de kinderen. Bij de bescherming van

het leerrecht is de samenleving aan zet. Dat gaat niet alleen het onderwijs aan, daar hebben we iedereen bij nodig. Iedereen die kan bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. En voor dat recht zetten vele partijen zich in. Onze leden doen dat, het onderwijs en talloze organisaties in het sociaal domein doen dat. It takes a village to raise a child. Kinderen en jongeren een goede basis geven, dat doe je met elkaar.

Ik wil graag burgemeester Van Bijsterveldt hartelijk danken voor de gastvrijheid van de Gemeente Delft waardoor we hier in dit prachtige stadhuis onze zesde Schimmelpennincklezing kunnen houden. Hartelijk dank ook dat u de inleiding wil verzorgen.

En een heel bijzonder welkom voor de oud-bestuurder van Ingrado, Carry Roozmond. Carry zal vandaag de zesde Schimmelpennincklezing uitspreken en daar zijn we heel erg blij mee. Ingrado heeft veel aan haar te danken. Maar eerst geef ik nu het woord aan mevrouw Van Bijsterveldt.

Corien van Starckenburg

bestuurder Ingrado

Inleiding

Geachte aanwezigen,

Graag wil ik u heel hartelijk welkom heten in ons mooie stadhuis. En in het bijzonder: een warm welkom aan de spreekster van vandaag, mevrouw Carry Roozemonde.

Mevrouw Roozemonde zal straks de Schimmelpennincklezing verzorgen. Méér dan terecht. Al jaren geldt zij op landelijk niveau als boegbeeld: van de bescherming van het recht op onderwijs en ontwikkeling van kinderen en jongeren. Als we het over leerplicht hebben, bedoelen we eigenlijk leerrecht: het recht van kinderen en jongeren om te kunnen leren, om zich te ontwikkelen.

Sinds de start van Ingrado, in 2007, heeft mevrouw Roozemonde er belangrijke functies vervuld. Sinds 2017 was ze directeur bestuurder. Ze heeft er in hoge mate aan bijgedragen dat deze vereniging, dit kenniscentrum zich heeft kunnen ontwikkelen tot de professionele organisatie die het vandaag de dag is.

Sinds nog maar heel kort, 1 oktober, geniet ze van haar pensioen, na een meer dan prachtige loopbaan. Ik zou werkelijk geen geschiktere persoon kunnen bedenken om dit jaar de Schimmelpennincklezing te houden.

Dat u allen vandaag te gast bent in onze stad, verheugt me enorm. Mevrouw Roozemonde heeft in Delft heel wat voetstappen staan! Ze werkte tussen 1978 en 1993 als leraar en directeur op een basisschool in de Delftse wijk Wippolder. Ook in die functies was ze een onvermoeibare voorvechter van het recht op leren. Van harte welkom terug, mevrouw Roozemonde!

Onze wegen hebben zich nog gekruist in de dagen dat ik minister van Onderwijs was. Mogelijk herinneren enkelen van u zich nog de notitie 'Aanval op de schooluitval'. Net als nu gold het motto: elke leerling die de school verlaat zonder diploma, is er één teveel. We stelden vast dat een landelijke, universele aanpak om het probleem van voortijdig schoolverlaten zijn doel voorbij kan schieten. Elke regio is anders, elke gemeente is anders en iedere jongere is anders. En nu, als burgemeester van Delft, ervaar ik in mijn eigen stad dat maatwerk echt werkt!

In het coalitieakkoord van het nieuwe college van b&w staat de ambitie dat elk kind en elke jongere – als het

maar enigszins mogelijk is – een startkwalificatie behaalt. Gemeente, onderwijs en andere partners trekken gezamenlijk op om thuiszitten en voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk te voorkomen. We monitoren hoe het met elk kind en elke jongere gaat, hebben een verzuimspreekuur, een meldprotocol... En is een jongere uitgevallen, dan hebben we team Leerplicht en de Jongerenacademie die vanuit Delft Support kan helpen bij meervoudige problematiek. We hopen ze zo weer terug te krijgen naar het onderwijs.

Uit het Jaarverslag Leerplicht, onlangs door het college aangeboden aan de gemeenteraad, blijkt dat Delft het regionaal behoorlijk goed doet. Al zie je wel dat we te maken hebben met de problemen van elk verstedelijkt gebied: het feit dat we hier veel gezinnen hebben die met armoede en verwante problemen kampen, heeft natuurlijk zijn weerslag op een kind.

Het zou voor je kansen niet moeten uitmaken waar je wieg heeft gestaan. Maar helaas, in de praktijk werkt dat meestal niet zo. De tweedeling die we in de samenleving zien, verdient dan ook onze niet aflatende aandacht en zorg. Elk kind moet de kans krijgen op de best mogelijke plek terecht te komen. Uit oogpunt van welzijn, uit oogpunt van inclusie én uit economisch belang. Iedereen moet kunnen meedoen en we hebben ieders talent heel hard nodig.

Met alle betrokken partners werken we dan ook hard aan een goede start van kinderen en jongeren, aan talentontwikkeling – op alle niveaus. Want Delft mag dan een universiteitsstad zijn, vakmensen hebben we net zo hard nodig. En dat zou breder uitgedragen mogen worden – aan de beeldvorming van het mbo valt nog het nodige te doen.

Dames en heren,

Na deze overdenkingen van mijn kant geef ik nu heel graag het woord aan mevrouw Carry Roozemonde, de hoofdpersoon van vandaag. En dat heeft ze meer dan verdiend! Ik ben ervan overtuigd dat ze ons zal inspireren met haar woorden, haar visie en haar enorme kennis. Zoals ze immers al zoveel jaren geeft gedaan.

Ik wens u allen een mooie ochtend.

Marja van Bijsterveldt

W Wat als ontwikkeling het uitgangspunt is?

En dan is het nu 23 november 2022. Hier sta ik, klaar om de Schimmelpennincklezing uit te spreken. Als zesde in de rij na onder anderen Lodewijk Asscher, José Manshanden en Anja Vink. Hier sta ik in de stad waar ik vanaf 1979 echt kon bijdragen aan de bescherming van het recht op onderwijs. De stad waar ik de kans kreeg om aan het werk te gaan als leerkracht in een tijd dat er gemiddeld 400 reacties op een vacature kwamen. De stad waar ik vandaag in dit prachtige oude stadhuis deze lezing mag uitspreken. Deze lezing geeft mij als oud-bestuurder van Ingrado de unieke kans mijn ideeën over het recht op ontwikkeling voor ieder kind, voor iedere jeugdige met jullie te delen. Die ideeën baseer ik op mijn ervaring van 44 jaar, een lange periode waarin ik me sterk maakte voor het recht op onderwijs en ontwikkeling. Gestart als leerkracht anderstaligen, naar leerkracht van toen nog de zesde klas werd ik in 1985 directeur van een basisschool in Delft. Na de sluiting in 1993 ontwikkelde ik met een mooi team samen met Vluchtelingenwerk Delft, de stichting Welzijn Delft en het ROC Mondriaan inburgeringsprogramma's. Nog voor er zelfs maar een wet was die tot inburgering verplichtte. Van 2000 tot 2004 werkte ik landelijk aan de kwaliteit van de inburgeringsprogramma's en ook toen al was het een uitdaging om de budgetten van de verschillende ministeries bij de gemeenten te bundelen en in te zetten waar ze voor bedoeld waren.

In 2004 werd ik directeur van een regionaal bureau voor leerplicht en RMC in Zuid-Holland Zuid. De wethouders van de gemeenten in die regio wilden een betere samenwerking tussen de gemeenten en het onderwijs bij het voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Het was het derde bureau in Nederland waar regionaal werd samengewerkt aan de bescherming van het recht op onderwijs. En zo leerde ik de Landelijke Vereniging voor Leerplichtambtenaren kennen. Alle leerplichtmedewerkers bezochten de vergaderingen van de vereniging. Dat was toentertijd de uitgelezen plaats om casuïstiek te delen en met collega's te sparren. De vereniging richtte zich alleen op de leerplichtambtenaren, een doorgaande lijn om het recht op onderwijs te beschermen voor jongeren tot 23 jaar – de opdracht van de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie – stond nog niet op het netvlies van de vereniging. Samen met een aantal collega RMC-coördinatoren richtte ik het Landelijk Werkverband Voortijdig Schoolverlaten op. Er was maar één streven: zo snel mogelijk een landelijke vereniging vormen die de bescherming van het recht op onderwijs en ontwikkeling voor jongeren tot 23 jaar als doelstelling had. De fusie tussen de Landelijke Vereniging voor Leerplichtambtenaren en het Landelijk Werkverband Voortijdig Schoolverlaten leidde tot Ingrado, waar ik in 2009 tot voorzitter gekozen werd.

Wees gerust, dit wordt geen lezing over mijn carrière, ik wil u echter wel meenemen in de inzichten en ervaring die ik in al die jaren heb opgedaan. Ervaring in het werken met kinderen en volwassenen, ervaring in het samenwerken in een gemeente en in het vertalen van landelijk beleid naar de lokale en regionale werkelijkheid, inzichten hoe we het recht op ontwikkeling kun-

nen beschermen. Ik ontwikkelde een beeld van wat er nodig is om ieder kind een gelijke kans te geven zich naar vermogen te ontwikkelen. Een beeld dat juist nu, anno 2022, echt aandacht nodig heeft, misschien wel een schijnwerper verdient. In een tijd waarin we continu spreken over “gelijke kansen”, waarin we vinden dat onderwijs “inclusief” hoort te zijn, is echte aandacht voor gelijke kansen op ontwikkeling van groot belang. En het is niet alleen het onderwijs dat die aandacht moet hebben. Het bieden van kansen tot ontwikkeling is een verantwoordelijkheid van de samenleving als geheel. Daar wil ik me in deze lezing op richten en ter illustratie haal ik daarbij voorbeelden aan uit mijn carrière van 44 jaar.

“Het bieden van kansen tot ontwikkeling is een verantwoordelijkheid van de samenleving als geheel”

Waarom vind ik dat recht op ontwikkeling zo belangrijk?

Ik heb mijn opa al vele malen genoemd in mijn verhalen. Nog geen 10 jaar was hij toen zijn vader overleed. Anno 1900 betekende dit voor hem dat er van naar school gaan geen sprake meer was, ondanks de Leerplichtwet. Er moest een familie gevoed worden. Naast zijn werk als kolenboer heeft hij jaren gestreden voor mogelijkheden om zich te ontwikkelen. Dat leidde er uiteindelijk zelfs toe dat hij in de avonden actief werd als gemeenteraadslid in Groningen. En zich als lid van de ondernemingsraad inzette voor de rechten van de arbeiders in de kolenindustrie. Nog herinner ik me zijn trots toen er bij het werk in de kolenopslag douches kwamen, zodat hij het kolengruis niet meer mee naar huis hoefde te nemen en direct in zijn “goede goed” naar de raadsvergadering kon gaan.

Ontwikkeling was iets dat hij altijd stimuleerde, voor mijn moeder, die helaas niet meer mocht werken toen ze trouwde! en voor mij als kleindochter. Nooit vragen naar de cijfers op school, altijd willen weten hoe het wás op school. Wat doe je dan die hele dag? Hoe gaat dat op een speelplein? Wat inspireerde hij me met zijn nieuwsgierigheid naar wat er gebeurde op school, naar hoe leuk ik het er had. Die grote hand van mijn opa, de kolenboer uit Groningen, gaf me het zetje om me verder te willen ontwikkelen.

Hoe fijn is het en belangrijk ook om je te kunnen ontwikkelen, je groeit ervan als mens en het stelt je in staat te participeren in de samenleving. Dat laatste is precies wat mensen missen die niet de kans kregen zich te ontwikkelen. Die niet zo'n zetje kregen van die vertrouwde hand van opa en ook later daardoor de kansen missen. Niet kunnen meedoen omdat je niet goed hebt leren lezen en schrijven, soms een leven in armoede,

geen geld om je kinderen te voorzien van de hulpbronnen die noodzakelijk zijn voor hun ontwikkeling; geen laptop, geen fiets, soms zelfs niet eens een eigen bed. 1 op de 13 kinderen in Nederland groeit op in armoede. Geen ouder die daar ooit voor gekozen heeft.....

Ook voor de samenleving als geheel is het van wezenlijk belang dat iedere jongere zich kan ontwikkelen. Want eigenlijk gaat het bij de bescherming van het recht op ontwikkeling ook over een investering in het kapitaal van de toekomst. Zo noemde ik het geregeld. De enige investering met een gegarandeerd rendement. Immers, iedere uitkering die we niet verstrekken aan een jeugdige die het niet lukt een zelfstandige positie in de samenleving te vinden bespaart minstens €20.000,-. Daar weet ik me gesteund door Lodewijk Asscher die in 2012, in de eerste Schimmelpennincklezing, sprak over de bescherming van het recht op onderwijs en ontwikkeling. Als wethouder Onderwijs en Jeugd van de gemeente Amsterdam benadrukte hij het belang van goede kansen op ontwikkeling. Ik citeer: 'Hoewel een wethouder door alle gedelegeerde taken vooral over de gebouwen lijkt te gaan is het juist van belang in die gebouwen ook goed onderwijs te kunnen volgen. Want wat gebeurt er als je ziet dat het misgaat in die ontwikkeling? Dan komt de rekening niet alleen bij de jongeren en de ouders, ook als gemeente krijg je vroeg of laat de rekening gepresenteerd.'

De gedachte aan mijn grootvader was voor mij als leerkracht een belangrijke inspiratiebron. Zijn drive zich te ontwikkelen, zijn stimulans dat ook voor anderen mogelijk te maken. Nieuwsgierig zijn, elkaar kunnen ontmoeten op school, het maakte niet uit hoe het bij de kinderen thuis was, op school was je veilig en kreeg je de kans jezelf te zijn en je te ontwikkelen. Daar begonnen we al mee bij de kleuters, dat hielden we vol ook bij die leerling die van haar vader niet naar het voortgezet onderwijs mocht omdat meisjes niet hoefden door te leren. Dan bleef ze toch op de basisschool? Daar mocht ze wel naar toe en daar ontwikkelde ze zich tot onderwijsassistente.

“Want eigenlijk gaat het bij de bescherming van het recht op ontwikkeling ook over een investering in het kapitaal van de toekomst. De enige investering met een gegarandeerd rendement.”

Hoe gaat dat dan, jezelf ontwikkelen? Wat is daarvoor nodig?

Daarvoor ben ik teruggegaan in mijn herinnering. Van de lagere school in Rotterdam Alexander herinner ik me het warme welkom elke dag. De conciërge, ome Jan, stond bij de deur en begroette ieder kind bij binnenkomst. En ja, ook toen al had je eerst een gesprekje als je te laat kwam “Wat is er gebeurd?”. Het voelde als een veilige en warme plek. Een plek waar je jezelf kon en mocht zijn, waar je gezien en uitgedaagd werd. En als je dan ook een leerkracht had als meester Buurman in de vijfde klas (of zoals we dat nu noemen groep 7) dan was het een feest om naar school te gaan. Wat was iedereen welkom in zijn klaslokaal! Geen onderscheid in slimme en lastige rijen, want ja die hadden we nog. Het was één groot feest, een plezier me te kunnen ontwikkelen.

Het belang van het recht op ontwikkeling stond ook centraal in mijn Route 66. Na twee coronajaren nauwelijks live contact met de leden van Ingrado ben ik in 2022 langs alle provincies gereisd. Daar ontmoette ik de leden en hun partners en zag ik hoe zij zich inzetten voor het recht op ontwikkeling. Zo bezocht ik het Deltion Succescentrum dat werkt aan de voorwaarden voor de mbo-studenten om zich te kunnen ontwikkelen. Voorwaarden die niet altijd zo vanzelfsprekend zijn. Hoe lukt het om je op een opleiding te focussen als je daarnaast druk bent met mantelzorg? Als je schulden hebt? Als je geen woonruimte hebt? De investering in een studentensuccescentrum komt niet alleen de studenten ten goede; het Deltion weet daarmee de studenten aan zich te binden en met goede vaardigheden naar de arbeidsmarkt toe te leiden. En hoe mooi is het om een jongvolwassene te horen vertellen dat ze weer een perspectief in haar leven heeft, hoe fijn het is om schuldenvrij te zijn. Hoe goed was het ook om te zien dat er op een school voor voortgezet onderwijs een klein team jongeren begeleidt voor wie het naar school gaan niet vanzelfsprekend is, voor wie overleven de eerste prioriteit is. Zoals de jongere die na een vrijwillige gesloten opname om van een verslaving af te komen toch weer de draad wil oppakken. Die jongere kan echt niet 1, 2, 3 weer terug in een regulier onderwijsritme. Die moet eerst de basis op orde krijgen.

Dat plezier in ontwikkeling raakte me ook bij het bezoek aan de Praktijkschool Wildveld in Venlo. Docenten en een directeur die de leerlingen echt zagen, die er trots op waren dat er zoveel leerlingen naar betaald werk uitstroonden. De leerlingen straalden uit dat er met veel plezier gewerkt werd. Een Praktijkschool zoals er vast veel meer zijn, die de arbeidsmarkt weet te verbinden aan het jonge potentieel van hun school, die de verbinding legt met de leefwereld van de jongeren en daarvandaan de kansen vindt voor die jongeren die wel een “steverige hand in de rug” kunnen gebruiken. Ik zal ook niet snel het bezoek vergeten aan het MBO Amersfoort, waar een veilige plek was ingericht voor jongeren voor wie het naar school gaan en werken aan hun ontwikkeling niet vanzelf ging. Waar er eerst andere barrières genomen moesten worden, barrières die het onderwijs

niet alleen kan nemen. Daar zag ik de jongeren die Anja Vink beschreef in haar Schimmelpennincklezing in 2018 "Eigenlijk is naar school gaan hun minste probleem". De investering in de basis voor de leerlingen, in het plezier van elkaar zien en ontmoeten en elkaar waarderen leverde veel op. Jongeren kregen weer ritme en regelmaat in hun leven en stonden open om zich verder te ontwikkelen. Zo'n aanpak raakt me ook bij Walhallab. Ik leerde ze kennen in Zutphen waar de eerste ontwikkel- en ontmoetingsplaats begon. De energie en het enthousiasme waarmee ieder kind ontvangen werd. Niet waar je voor kwam, maar dát je kwam was belangrijk. De eerdere teleurstellingen in het "gewone" onderwijs stonden niet voorop. De jongen die echt niets meer wilde werd ontvangen met de kreet: "Wat fijn dat je er bent want ik kan deze kast niet alleen tillen. Help je me even?" Om vervolgens te komen met een aanbod dat niet in een curriculum is beschreven, niet voor iedereen gelijk is maar wel iedere jongere uitdaagt om zich in te zetten en aan de slag te gaan. Van daaruit groeien ze door en komen ze in een ritme. Dan voelt een jongere de ruimte om zich te ontwikkelen.

Wat vraagt het van beleidsmakers als het recht op ontwikkeling het uitgangspunt is?

Iedere politicus en iedere beleidsmaker zal het erover eens zijn dat ieder kind een gelijke kans op ontwikkeling moet hebben. Maar zien we dat terug in beleid? Vanaf de geboorte, zelfs al voor die geboorte, houden we de ontwikkeling van een kind nauwlettend in de gaten. De baby wordt gewogen en gemeten en vanaf het eerste bezoek aan het consultatiebureau is er aandacht voor de ontwikkeling. "Hoe gaat het? Hoe lukt het? Wat kan hij of zij al?" Hoeveel van die vragen worden er in de eerste jaren niet aan ouders gesteld? In die fase van ontwikkeling nemen we als het enigszins kan de ouder serieus en bieden we waar mogelijk en wenselijk een helpende hand.

Maar dan....wordt een kind 4 en dan staat daar een muur. Zo hebben we dat georganiseerd in dit land. Een muur die betekent dat de zorg en de aandacht van het consultatiebureau ophoudt en de wereld van het onderwijs begint. De JGZ is nog slechts zijdelings betrokken om de ontwikkeling te volgen en begeleiden.

Waarom doen we niet zoals Noorwegen waar de nieuwe burgers kort na de geboorte verwelkomd worden, de ouders gevraagd wordt wat er nodig is om het kind beschermd op te laten groeien en zich te laten ontwikkelen. En die verbinding met de ouders en jongere blijft behouden omdat de nieuwe burger veel waard is voor de samenleving. Die interesse, die aandacht bedoel ik, dán hebben we het over het denken in ontwikkelingskansen. Dan hebben we het ook over de brede verantwoordelijkheid om als samenleving een basis voor ontwikkeling te leggen. Een basis die het onderwijs niet alleen kan leggen.

Waarom is het in ons land nog niet vanzelfsprekend dat ieder

kind goede kinderopvang krijgt? Het kinderdagverblijf; bij uitstek de plek waar de basis voor ontwikkeling verbreed kan worden, versterkt kan worden ook als de thuissituatie die niet kan bieden. Bij uitstek de plek om samen met de ouders te kijken hoe er samengewerkt kan worden aan de kansen op ontwikkeling. Ik weet het; er is een verandering op komst, beter ten halve gekeerd Oh ja, en die opleidingsplaatsen in de kinderopvang die komen er vast wel. Zullen we dan van die nieuwe kijk op kinderopvang nu wel een langetermijnvisie maken? En niet bij een volgende regeringswisseling toch weer anders gaan denken over het recht op kinderopvang voor ieder kind?

“Hoe lukt het om je op een opleiding te focussen als je daarnaast druk bent met mantelzorg? Als je schulden hebt? Als je geen woonruimte hebt?”

Die uitgestoken hand, die aandacht voor de ontwikkeling van kinderen, de bereidheid te doen wat nodig is. Als dat vanzelfsprekend is vanaf het moment dat een kind geboren wordt en vanzelfsprekend blijft als een kind ouder wordt, dan zullen ouders durven aankloppen als het even niet gaat, als er schulden zijn of zorgen over het gedrag van hun kind. Dan kunnen we in veel gevallen grotere problemen voor zijn. Ik schreef al eerder met Igor Ivakic, directeur van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, hoe belangrijk het is om in een generatiebrede aanpak aan ontwikkeling te werken. Denk bij die aanpak niet in de grenzen van consultatiebureau, basis- en voortgezet onderwijs, denk in de generatie, denk in de leefwereld waarin we willen investeren en waaraan de systeemwereld ondersteunend kan zijn. Bedenk hoe belangrijk het is de muren tussen de verschillende "ontwikkelpunten" te slechten. Wees als beleidsmaker moedig en kleur buiten de lijntjes. Dan heb je nagedacht terwijl je beleid maakte.

Wat betekent het voor de inrichting van het onderwijs als we denken vanuit ontwikkelingskansen?

Als we onderwijs zien als middel om jeugdigen in staat te stellen zich te ontwikkelen, waarom denken we bij onderwijs dan nog steeds aan een gebouw met vier muren en een dak? Waarom zou je je alleen in een gebouw kunnen ontwikkelen, in een groep, achter een tafel, met een juf of meester? En waarom blijven we "het onderwijs" zien als de plaats waar een oplossing voor alle problemen gevonden kan worden? Bedenk dat een schooljaar 40 weken duurt en een schoolweek 25 uur kent. Wie staat er in de overige tijd voor de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen? Hoe bewaken we de ontwikkeling in de avonden, de weekenden, de zomer- en andere vakanties?

Delft stond in 1979 bekend als de stad waar onderwijs en gelijke kansen voor ieder kind voorop stonden. Daar wilde ik graag naar toe, daar had ik graag een reis van drie kwartier voor over. Zo kwam ik als leerkracht in de Wippolder terecht, op een openbare school waar we mede dankzij de school-gezin-buurt-aanpak met elkaar werkten aan de ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen. En dat deden we niet alleen door onderwijs te geven; we werkten met de buurt, met het gezin samen aan de voorwaarden om je te kunnen ontwikkelen.

“Bedenk hoe belangrijk het is de muren tussen de verschillende “ontwikkelpunten” te slechten. Wees als beleidsmaker moedig en kleur buiten de lijntjes. Dan heb je nagedacht terwijl je beleid maakte.”

Die aanpak uit de jaren 80 herkende ik ook in de Schimmelpennincklezing van José Manshanden in 2014, toen Themadirecteur Sociaal bij de gemeente Utrecht en lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Zij stelde al dat de bescherming van het recht op ontwikkeling de verantwoordelijkheid is van meerdere partijen. Ik citeer: ‘De vraag is welke rol elke partij heeft of pakt in de samenwerking. Welke rol neem je als ouder, als onderwijs, als buurtwerk, als jongerenwerker?’

Was onze school in de Wippolder een sociale werkplaats doordat we verder keken naar wat er nodig is om een stevige basis te leggen voor een kind? Nee zeker niet. We waren een plaats waar we onderwijs gaven en tegelijkertijd breed keken naar de ontwikkeling van kinderen. En bovendien ouders een ruimte boden om elkaar te ontmoeten, om laagdrempelig advies te krijgen bij vragen over de opvoeding en hulp bij schulden. Een school waar het buurtwerk de leerlingen na schooltijd uitdaagde en waar de jeugdgezondheidsdienst, onderdeel van het buurtnetwerk, geregeld aanwezig was. Waar we ook toen al zorgden, dankzij de hulp van de bakker om de hoek, dat er een ontbijt was als dat thuis niet lukte, dat er toch een winterjas kwam of kaplaarzen van de braderie die we met elkaar organiseerden. Een plek waar we samen vormgaven aan het recht op ontwikkeling. En echt niet met alleen maar individuele programma's, er was voldoende gezamenlijkheid te vinden in de honger naar ontwikkeling.

Als we het recht op ontwikkeling als uitgangspunt nemen, moeten we het beschermen van dat recht in een bredere context plaatsen dan nu het geval is. Dan verbinden we het recht op ontwikkeling aan de mogelijkheden die een kind of een jongere heeft. Als daar een school bij past, een gebouw met 4 muren en

een dak, prima. Als dat buiten een gebouw beter lukt, waarom dan koste wat het kost duwen naar een gebouw?

Waarom blijven we investeren in projecten, proeftuinen, pilots voor kinderen die niet lijken te passen in het traditionele beeld van wat onderwijs moet zijn. Als ontwikkeling in de breedste zin het uitgangspunt is, werken we aan de voorwaarden die dat uitgangspunt helpen realiseren. Dan kan een aanpak zoals Walhallab voortaan onderdeel zijn van de brede aanpak om tot ontwikkeling te komen. Dan maken we echt werk van de Internationale Verklaring van de Rechten van het Kind (IVRK) die onder meer als doelen van onderwijs noemt, ‘de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens’ (art. 29 lid 1 onder a IVRK) én ‘de voorbereiding op een verantwoord leven in een vrije samenleving’ (art. 29 lid 1 onder d. IVRK).

En dan kan Marieke, moeder van Lina, met veel minder zorgen en strijd ontwikkelingskansen bieden bij Linawijs. Wat keken we allemaal naar de belemmeringen, waarom lukte het niet om te kijken naar wat zij wilde ontwikkelen. Marieke heeft doorgezet, niet op een proeftuin kunnen wachten en door haar creatief en oplossingsgericht denken en met hulp van vele meedenkers is er nu een Linawijs. Een plek waar Lina zichzelf kan zijn, zich kan ontwikkelen en het niet meer gaat om de dwang van een klaslokaal in een schoolgebouw maar om een ruimte waar zij zich veilig kan ontwikkelen. En past dat in de Leerplichtwet? Ik zou niet weten waarom niet!

Wat betekent ontwikkeling in tijden van meten en vergelijken?

We leven in een tijd van meten is weten. Door te meten willen we meer en meer signaleren en voorspellen. Betekent dit ook dat cijfers en toets scores de ontwikkeling van een kind laten zien? Hoe weet je dat kinderen leren, hoe zie je dat ze zich ontwikkelen? Allemaal vragen die ik stel bij de huidige cultuur van toetsen en verantwoorden zoals die in het onderwijs tot de dagelijkse werkelijkheid is geworden. Ik prijs me gelukkig dat ik destijds op mijn Delftse basisschool een inspecteur had als de heer Busato, in een tijd dat er een gemeentelijke inspectie was. Samen konden we overleggen over de ontwikkelingsmogelijkheden voor ieder kind op de school in de Wippolder. Legaal of illegaal, gevlucht of als kind van migranten naar Delft gekomen, we stelden de vraag centraal wat is je basis, waar kom je vandaan, hoe start je de dag en waar kom je thuis? Een inspecteur die kritische vragen stelde, die net als ik echt wilde weten in welke wereld de leerlingen opgroeiden en hoe we daar als onderwijs op konden inspelen. Die zeker ook checkte of we de ontwikkeling van de leerlingen wel konden verklaren, of we de extra hulp wel gaven op basis van de ontwikkeling die we hadden gemeten. Echter altijd door terug te gaan naar de wereld waar de leerlingen vandaan kwamen, altijd vragend hoe we daar ook op anticipeerden. En ik kan jullie verzekeren voor die gesprekken hadden we geen Citotoetsen nodig.

Vind ik het dan niet belangrijk die ontwikkeling te meten? Natuurlijk wel, ook in die tijd wilden we graag weten welke voor-deringen onze leerlingen maakten. Waar ik voor pleit is het meten van de totale ontwikkeling van een kind; de cognitieve, de sociaal-emotionele en de persoonlijke ontwikkeling. Dan meet je de ontwikkeling van het kind als persoon, niet uitsluitend de “leermogelijkheden”. Dan weet je wat er nodig is om een kind zich verder te laten ontwikkelen. En moet dat dan voor iedereen een individueel pakket worden? Nee, wel moet er voor ieder kind rekening gehouden worden met de mogelijkheden en talenten, wetend dat de basis niet voor iedereen gelijk is.

Draagt de Leerplichtwet bij aan het recht op onderwijs en ontwikkeling?

Die vraag duikt op sinds Ingrado het recht op onderwijs en ontwikkeling als missie aannam. Ik heb me geregeld afgevraagd wat we met de Leerplichtwet bedoelen. Is het een wet om te controleren wanneer een kind met vakantie gaat? Is het een wet om te controleren of een kind op tijd op school is? Is het een wet om zeker te weten dat elke jongere een startkwalificatie haalt? Moeten we de leeftijd waar die wet voor geldt verlengen als we willen dat meer jongeren een kwalificatie halen? Of mogen we in 2022 gaan handelen naar het waarom van de wet? Mogen onderwijs en gemeente, samen met ouders, de leerplicht inzetten om jongeren uit te dagen zich te ontwikkelen? De vraag is waar de wet voor bedoeld is. Daar zit voor mij de kern. Ik zie de wet als een hulpmiddel om het recht op onderwijs en ontwikkeling te beschermen.

“Het toezicht op de naleving van de wet zal veel meer het karakter moeten dragen van maatschappelijke zorg dan van justitieel optreden”. Deze passage komt uit de memorie van toelichting bij de herziening van de Leerplichtwet in 1969. Ik was nog maar net begonnen bij het Regionaal Bureau Leerplicht in Zuid-Holland Zuid toen we werden overvallen door de Strafrechtelijke Aanpak Schoolverzuim. Daarin was, zonder enig overleg met de Landelijke Vereniging voor Leerplichtambtenaren of met het ministerie van Onderwijs, een richtlijn uitgegeven door het College van procureurs-generaal van het ministerie van Justitie hoe er strafrechtelijk moest worden opgetreden tegen schoolverzuim. Wanneer maak je een proces-verbaal op, wat zijn de straffen die opgelegd worden? Groot was de verontwaardiging, sterk ook de lobby om die strafrechtelijke aanpak zo snel mogelijk te evalueren en vooral ook van tafel te krijgen. Dat had meer voeten in de aarde dan me lief was. Het duurde tot 2016 voor Ingrado samen met de partners bij het ministerie van J&V en OCW, Halt, de VNG en de Raad voor de Kinderbescherming een methodische aanpak kon ontwikkelen. De evaluatie van de strafrechtelijke aanpak had laten zien dat die niet het gewenste resultaat had. De nieuwe aanpak, de Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS), is vooral gericht op het voorkomen van de strafrechtelijke route. Dat dit lukt, blijkt uit de

enorme daling van het aantal processen-verbaal bij schoolverzuim. Van 10.000 in schooljaar 2013/2014 naar 2200 in 2021/2022.

Als we vanuit die methodische aanpak samen met alle betrokkenen werken aan de bescherming van het recht op onderwijs en ontwikkeling hoeft die oude Leerplichtwet niet aangepast te worden. Weet dat als we daaraan beginnen, we nog meer wettelijke hobbels te nemen hebben; de Leerplichtwet is immers verbonden aan zoveel andere wetten. Neem alleen al de sectorwetten voor het onderwijs. Als we het echt willen hebben over het aanpassen van een wet, dan daag ik jullie uit te komen tot een wet waarin we het brede recht op ontwikkeling voor ieder kind beschrijven. Ik hoef jullie waarschijnlijk niet uit te leggen dat er nog heel veel water door de rivier moet voor we zover zijn. Natuurlijk kunnen we kleine reparaties doen in de huidige wetten, denk aan de vele proeftuinen. En toch, als we nou vooral werken in de geest van de wet, doen waar die wetten voor bedoeld zijn, als we de professional het vertrouwen geven om te doen wat goed is voor de ontwikkelingsmogelijkheden van een kind, dan is er met de huidige wetten volgens mij niet zoveel mis. Er staat nergens, in niet één wet, dat je niet mag handelen in het belang van de ontwikkeling van kinderen. Of zoals ik in Groningen hoorde ‘Als je het kunt uitleggen, kan het niet verkeerd zijn’, of nog sterker ‘Zolang er niet gefloten wordt ga ik door!’

De bescherming van het recht op onderwijs en ontwikkeling voor alle kinderen en jongeren. Het staat op mijn voorhoofd geschreven, het zit in de genen van Ingrado. Zo zijn wij verbonden. Voor de bescherming van het recht op ontwikkeling is lef nodig. Lef en vooral ook vertrouwen! Vertrouwen in het kind, vertrouwen in de ouders en vertrouwen in de professionals in en om het onderwijs. Vertrouwen ook in de wetenschap dat ontwikkeling tijd kost. Kunnen we afspreken dat we ons “kapitaal van de toekomst” die tijd geven? Dan investeren we echt in de generaties na ons, dan stellen we de ontwikkeling en het welzijn van kinderen en jongeren centraal en handelen we in het belang van de samenleving als geheel. Doen?

“Ik zie de Leerplichtwet als een hulpmiddel om het recht op onderwijs en ontwikkeling te beschermen.”

Ingrado